
ODZIV SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA NA AKTUALNA MIGRANTSKA GIBANJA

Dejavnosti v času od decembra 2015 do oktobra 2016

Gregor Ilaš, Mojca Račič

285

Slovenski etnografski muzej s svojim poslanstvom kot prostor dialoga med kulturami raziskuje in preko razstav opredmeti srečevanja s kulturami in manjšinami, ki so prisotne na našem prostoru. Te vsebine je mogoče videti na stalni razstavi *Jaz, mi in drugi* (predvsem na razdelku Čez meje domačega kraja – moja odhajanja), predstavljene pa bodo tudi na razstavi o slovenskih srečevanjih z Afganistanom, ki jo načrtujemo v letu 2017. Sicer smo pripravili še številne druge razstave in projekte v smislu medkulturne komunikacije. Kot družbeno angažiran muzej pa se je doslej morda še najbolj izkazal pri vključevanju romske skupnosti v soustvarjanje muzejskih vsebin.

Ob krepitvi tako imenovane balkanske poti jeseni 2015, ko se je povečal prehod migrantov prek Slovenije,¹ smo tudi zaposleni v Slovenskem etnografskem muzeju začutili potrebo, da se odzovemo na aktualna dogajanja v družbi. S svojimi dejavnostmi in programi smo želeli odgovoriti na naraščajočo nestrpnost do migrantov, predvsem pa opozoriti na stiske posameznikov, ki so se znašli v naši bližini, in jim po svojih močeh pomagati. Z vključevanjem v naše programe smo migrante želeli seznanjati s slovensko kulturno dediščino in prispevati k njihovi hitrejši integraciji ali pa jim včasih morda samo polepšati dan. In ne nazadnje smo se ob taki medkulturni komunikaciji tudi mi od njih učili.

Prispevek je poročilo o dejavnostih, ki jih je muzej izvedel brez dolgoročnega oziroma predhodnega programskega in finančnega načrtovanja. Objava ni zastavljena problemsko, kljub temu, da smo se sodelujoči v programih soočali z določenimi pomisleki, dilemami, zagatami in težavami. Potrebno pa je povedati, da uporabljamo termin *migrant* za vse osebe, ki so zaradi takega ali drugačnega vzroka zapustile svoj dom in iščejo novega v drugi državi. Sicer so se v času, ko so potekali v prispevku predstavljeni programi v SEM, na splošno in množično uporabljali izrazi kot *begunec* ali *prebežnik* zlasti za osebe, ki so bežale iz kriznih žarišč na Bližnjem in Srednjem Vzhodu ali Afrike. Za tiste, ki so bili nastanjeni v azilnem domu, pa je bil v splošni

¹ Od srede oktobra 2015 do konca januarja 2016 je prestopilo meje Slovenije po uradnih podatkih 422.724 migrantov. Glej: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2015/begunci/160202_migranti.pdf> [14. 10. 2016].

rabi izraz *azilant*. V prispevku za te osebe povzemamo terminologijo po spletni strani Ministrstva za notranje zadeve.² Oseba, ki vloži prošnjo za mednarodno zaščito (oziroma azil) in lahko prebiva v azilnem domu ali pa tudi ne, je *prosiliec za mednarodno zaščito (azil)*. Zaradi poenostavitve smo se odločili za besedno zvezo *prosiliec za azil*. Iz istega razloga uporabljamo generični moški spol za *migrantke* in *prosilke za azil*.

Migracije

286

Tretjega decembra 2015, na Ta veseli dan kulture, smo v Slovenskem etnografskem muzeju odprli razstavni sklop štirih razstav s krovnim naslovom *Migracije*. Pritlične razstavne prostore smo ponudili organizacijam in posameznikom, ki so že izvedli več projektov na temo migracij. Predvsem pa smo želeli dati glas in prostor ljudem, ki so bili udeleženi v procesih migracij. Program sta koordinirala kustos Ralf Čeplak Mencin in bibliotekar Gregor Ilaš. Razstave so bile na ogled do 17. januarja 2016.

Prva razstava iz tega sklopa, *Podobe enakosti*, je bila sestavljena iz fotozgodb, ki so jih ustvarile migrantke in Rominje. Na ogled so bile fotografije v Sloveniji živečih deklet in žena iz Gruzije, Ukrajine, Rusije, Srbije in Nemčije, ki so se udeležile usposabljanja z naslovom Podobe enakosti. Usposabljanje in razstavo je pripravil zavod Apis³, da bi krepil družbeno vlogo in moč migrantskih in romskih žensk.

Tudi druga razstava, *MIGRACIJE - Ljubezen - Izginjajoči - Dobrodošel si*, je nastala v okviru zavoda Apis. Osredotočala se je na razloge za migriranje tako Slovencev v tujino kot tujih državljanov v Slovenijo. Jedro razstave so bile fotografije Mance Juvan, DK-ja in Fernande Prado Verčič, ozadje njihovega nastanka z osebnimi izkušnjami avtorjev pa je bilo prikazano skozi video vsebine. Slednje so bile dostopne na pametnih mobilnih telefonih preko tehnologije NFC. Vse vsebine so na voljo tudi na spletni strani projekta www.migracije.si.

Obiskovalec na razstavi *Migracije* (foto: Jure Rus)

² <http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/mednarodna_zascita_azil/> [14. 10. 2016].

³ Zavod Apis je bil ustanovljen leta 2012 kot Zavod za avtorsko produkcijo, izobraževanje, inovativnost in sodelovanje na področjih družbeno odgovornega delovanja, ohranjanja spomina in človekovih pravic.

Tretjo fotografsko razstavo, *Migracije in mladi*, je pripravilo nekaj dijakov četrtega letnika Srednje šole za oblikovanje in fotografijo, pod mentorstvom profesorice in fotografinje Mance Juvan. Dijaki so ustvarili fotografske serije na temo in vprašanja migracij. V središče svojega zanimanja so postavili predvsem izkušnje in življenje mladih migrantov, svojih vrstnikov.

Četrto razstavo, prostorsko postavitev *Čakajoči*, smo pripravili v sodelovanju z Muzejem premoderne umetnosti⁴, kjer so našli svoje zatočišče kipi, ki so jih ustvarili študentje kiparstva ALUO pod mentorstvom profesorja in akademskega kiparja Alena Ožbolta. Projekt je nastal leta 2010 na pobudo Evropskega parlamenta oziroma Informacijske pisarne te institucije za Slovenijo v okviru evropskega leta boja proti revščini in socialni izključenosti. Pet let kasneje je prostorska postavitev zaživela v drugem javnem prostoru, na muzejski ploščadi in pred Kavarno SEM. V novem kontekstu, v kontekstu aktualne t. i. migrantske krize, so figure, postavljene v vrsto, simbolizirale čakalne vrste migrantov na mejah oziroma v zbirnih centrih. Pri mimoidočih so podobno kot živi ljudje, ki so čakali na vstop v Slovenijo, zbujele odpor in zgražanje ali sočutje in naklonjenost.

Prostorska postavitev *Čakajoči* pred Kavarno SEM (foto: Gregor Ilaš)

Spremljajoči dogodki in prireditve ob razstavnem sklopu migracije

Razstava predmetov iz nastanitvenega centra v Šentilju v zbirkah SEM

V času postavitve razstav pod skupnim naslovom *Migracije* so bili na ogled tudi predmeti iz nastanitvenega centra Šentilj, ki jih je kustos Ralf Čeplak Mencin pridobil za kustosiat za zbirke iz Azije, Oceanije in Avstralije. Predmeti

⁴ Muzej stoji v Spodnjem Hotiču pri Litiji, njegov skrbnik je Tomaž Dernovšek - Vinči.

so bili zbrani med prostovoljnimi delom, ki so ga štirje sodelavci Slovenskega etnografskega muzeja opravili sredi novembra 2015.⁵ Nekaj pa jih je bilo pridobljenih še naknadno s pomočjo enote Civilne zaščite v Brežicah in Vojašnice Franca Uršiča iz Novega mesta. Razstavljeni so bili predmeti, ki so jih pri svojem delu v nastanitvenih centrih uporabljali prostovoljci (brezrokavnik, zaščitni kombinezon, razni respiratorji za enkratno uporabo ...), ter nekaj informativnega gradiva in predmetov, ki so bili namenjeni migrantom (letaki v angleščini in arabščini, večjezični slovar, toaletne potrebščine, zlozljiva postelja, odeja UNHCR-ja ...), pa tudi 10 m rezilne žice oziroma tehnične ovire, kakršno je vlada RS v tem času postavljala kot pregrado na meji med Slovenijo in Hrvaško.

288

Okrogla miza

Na predvečer dneva človekovih pravic (10. december) smo skupaj z Zavodom Apis pripravili okroglo mizo o zapiranju mej EU, o zapostavljanju človekovih pravic, rasizmu in islamofobiji. Na okrogli mizi z naslovom Trdnjava Evropa so sodelovali: Saïd Khatibi, nagradjeni alžirski pisatelj, novinar in urednik časopisa Doha v Katarju, Talha Ahmad iz mednarodne muslimanske skupnosti Ahmadiyya iz Društva za informiranje o Islamu, dr. Andrej Kurnik, politolog, docent na Fakulteti za družbene vede, aktivist, soorganizator Demonstracij za mir in drugačno Evropo, ter dr. Aleš Bučar Ručman, docent na Fakulteti za varnostne vede in avtor znanstvene monografije *Migracije in kriminaliteta*.

Premiera filmov in koncert

Ob mednarodnem dnevu migrantov (18. december) smo zopet v sodelovanju z Zavodom Apis organizirali premiero kratkih filmov in koncert skupine Vagantes. Kratke filme so ustvarile migrantke oz. ženske z migrantskimi koreninami iz Gruzije, Kolumbije, Ukrajine, Srbije in Rusije, udeleženke projekta *Podobe enakosti*. Skupina Vagantes pa je predstavila glasbeno srečanje z Orientom, ki je na koncertu združilo iransko, arabsko, grško in turško glasbo.

Video predstavitev

Ob 50-letnici muzejskih študij na Univerzi v Leicesteru je le-ta aprila 2016 organizirala mednarodno konferenco z naslovom *Muzeji v globalni sodobnosti*. Velik del programa je bil posvečen migracijam. Gregor Ilaš je za konferenco sestavil kratko video predstavitev o projektu *Migracije*.⁶ Video je dostopen tudi na muzejskem YouTube kanalu.

⁵ Poleg Ralfa Mencina Čeplaka še Tanja Roženebergar, Mojca Račić in Gregor Ilaš. Miha Špiček in Gregor Ilaš pa sta opravila tudi enodnevno prostovoljno delo v Dobovi januarja 2016.

⁶ <<https://globalcontemporarymuseum.com/live-blog-2/>> [14. 10. 2016].

Priprave na razstavo Afganistan – slovenski pogledi

Ob pripravi na etnološko muzejsko razstavo *Afganistan – slovenski pogledi*, ki je načrtovana za leto 2017 in katere del bo posvečen tudi begunskemu vprašanju, so se Ralf Čeplak Mencin, Gregor Ilaš, Jure Rus in avstrijski fotograf Karlheinz Fessel 18. marca 2016 z avtomobilom odpeljali na 1000 kilometrov dolgo pot v begunski center Idomeni na grško-makedonski meji. Namen poti je bil raziskati in dokumentirati stanje beguncev, posebej afganistanskih. Kasneje so imeli kolegi tudi predavanja o svojem terenskem delu v Knjižnici Logatec.

V času razstave bi želeli v muzejski trgovini Lectariji prodajati izdelke, ki se navezujejo na afganistansko rokodelsko dediščino in estetiko. Ker se zdi uvoz avtentičnih izdelkov direktno iz Afganistana dokaj nemogoč podvig, smo začeli iskati stike z Afganistanci, ki so pri nas zaprosili za azil in ki bi lahko ustvarjali izdelke za prodajo ob razstavi. Zgledovali smo se po projektih kot na primer *Razkrite roke*⁷ ali *Craft Flow*.⁸

289

SEM sosed

Dober mesec dni po zaprtju razstavnega sklopa *Migracije* je bila 23. februarja 2016 v nekdanji samski dom na Kotnikovi ulici 8, ki je v neposredni bližini Slovenskega etnografskega muzeja, nastanjena prva skupina prosilcev za azil.⁹ Odprtje te nove izpostave azilnega doma je nekaj dni zatem sprožilo shod dveh nasprotujočih si skupin, od katerih je ena podpirala nastanitev prosilcev za azil v središču mesta in tudi sicer izražala dobrodoščilo migrantom, druga pa je temu nasprotovala.

Po tem shodu, ki so se ga sicer povsem zasebno udeležili tudi nekateri zaposleni v SEM, je bil na strokovnem kolegiju sprejet sklep, da v smislu inkluzivnega oz. vključujočega muzeja Slovenski etnografski muzej začne izvajati program za prosilce za azil, ki prebivajo na Kotnikovi. Izbrano je bilo krovno ime za vse dejavnosti – **SEM sosed**, saj se je azilni dom nahajal v sosednji ulici, zato smo zaposleni v muzeju želeli sprejeti prosilce za azil kot svoje sosede. Glede na organiziranost muzeja sodi tovrstna dejavnost pod okrilje Kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, ki pa je že od leta 2013 brez kustosa. Zato je dejavnosti koordinirala Mojca Račič, sicer zaposlena kot bibliotekarka v knjižnici SEM.

Pred začetkom izvajanja dejavnosti je bilo treba navezati stike z odgovornimi za namestitve prosilcev za azil v Sloveniji z Ministrstva za notranje zadeve in z zaposlenimi v azilnem domu ter s predstavniki nevladnih organizacij, ki v njem izvajajo številne programe in dejavnosti, predvsem s prostovoljci Slovenske filantropije in Inštituta za afriške študije¹⁰. Prve stike z nevladnimi organizacijami in sosednjimi ustanovami¹¹, ki

⁷ <<http://www.razkriteroke.si/>> [14. 10. 2016].

⁸ <<https://www.facebook.com/TerraVeraAssociation/>> [14. 10. 2016].

⁹ V domu lahko biva do 90 oseb in je namenjen izključno moškim.

¹⁰ Inštitut za afriške študije je bil na primer uradni izvajalec programa *Izvajanje pomoči pri nastanitvi in oskrbi prosilcev za mednarodno zaščito v azilnem domu*.

¹¹ V glavnem je šlo za ustanove, s katerimi se SEM povezuje tudi v okviru Kulturne četrti Tabor.

jim je bilo podobno kot nam mar za naše nove sosede, pa tudi s samimi prosilci za azil smo navezali v začetku marca na srečanju, do katerega je prišlo v Stari elektrarni¹² na pobudo iniciative Staknimo glave, ki se je zavzemala za dostojnejši sprejem migrantov. K uvidu v samoorganiziranost pa je pripomogel obisk Socialnega centra Rog, kjer se je že od začetka leta 2016 ob ponedeljkih odvijal Cafe international¹³, katerega namen je bil ustvariti prijeten in sproščen prostor interakcije, socializacije in integracije.

Vodstvo po razstavi *Vrata. Prostorski in simbolni prehodi življenja*

290 Prvo dejavnost v okviru programa *SEM sosed* smo izvedli konec marca 2016, ko smo prosilce za azil povabili k ogledu naše občasne razstave *Vrata*. Večina prosilcev je govorila arabski ali perzijski jezik, zato jih je avtorica razstave Polona Sketelj vodila najprej s pomočjo prevajalca za arabščino, naslednji dan pa še s pomočjo prevajalcev za perzijsčino. Na vodstvu po razstavi so spoznali delce slovenske materialne, socialne in duhovne dediščine ter našli marsikatero sorodnost s svojo kulturo. Po ogledu smo jih povabili na druženje, na katerem so se nam še sami nekoliko podrobneje predstavili.

Rokodelske delavnice

Lončarsko delavnico smo izvedli meseca aprila v Lončarskem ateljeju SEM. Vodja ateljeja akademska kiparka Eva Peterson Lenassi je udeležence učila oblikovanja gline na lončarskem vretenu, lončar in tudi sam migrant Guillermo Escalante pa jim je pomagal pri ustvarjanju v tehniki ščipanja, tako da je vsak udeleženec ustvaril vsaj dva izdelka.

Prosilci za azil med ustvarjanjem v Lončarskem ateljeju SEM (foto: Jure Rus)

¹² Opuščena mestna elektrarna iz 19. stoletja, ki je danes kulturni, tehniški in zgodovinski spomenik, leži na vogalu Slomškove in Kotnikove ulice, nasproti azilnega doma. V njej izvaja svoje dejavnosti Zavod Bunker, ki je bil tudi pobudnik nastanka Kulturne četrti Tabor in iniciative Staknimo glave.

¹³ Organizira ga Protirasistična fronta brez meja.

Sredi maja smo organizirali pletarsko delavnico. Vodil jo je pletar Janko Marinč iz Kočevja, mojster, ki poučuje pletarstvo tudi na pletarski šoli v Rokodelskem centru Ribnica. Vsak udeleženec je izdelal košarico in se je lahko preizkusil tudi v izdelovanju viter. Pridružil se nam je tudi nekaj študentk Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL.

Računalniška soba

Ker smo želeli, da bi prosilci za azil prihajali k nam v muzej tudi samostojno, in ker se zavedamo pomena uporabe sodobnih komunikacijskih sredstev, smo v knjižnici Slovenskega etnografskega muzeja uredili prostor s tremi računalniki, z dostopom do interneta in arabsko pisavo. Vendar je bil obisk manjši, kot smo pričakovali, saj prosilcem za azil zadoščajo za komunikacijo pametni telefoni, medtem ko smo opazili, da je njihova računalniška pismenost večinoma precej slaba. Posamezniki pa so kljub temu zaznali muzejsko knjižnico kot prostor, kjer lahko dobijo pomoč pri uporabi telefona ali računalnika. Nekateri so bili deležni tudi manjših donacij s strani zaposlenih v muzeju.

291

Tečaj slovenskega jezika

Konec aprila 2016 smo v sodelovanju s Človekoljubnim dobrodelnim društvom Up z Jesenic začeli s poučevanjem slovenskega jezika. Posebnost tečaja je bila, da je potekal v arabskem in perzijskem jeziku. Vodila sta ga prostovoljca društva Up, Wasim Alkhatib in Hosein Mazarei, oba z osebno izkušnjo migranta.

Učenje slovenskega jezika smo obogatili z ogledom dveh razstav. Kustos Ralf Čepлак Mencin, eden izmed avtorjev razstave *Med naravo in kulturo*, je udeležence tečaja popeljal po razstavnem sklopu *Odsev daljnih svetov*, kjer so predstavljene tudi naše zbirke iz Azije. Po gostujoči razstavi pa jih je vodila njena avtorica Nada Pretnar, predstavnica Gibanja BDS Slovenija – za pravice Palestincev.

Poleti 2016 so številni prosilci za azil iz Sirije na osnovi Dublinskega sporazuma dobili odločbo o vrnitvi v državo, kjer so se prvič registrirali, prevajalec za perzijsčino pa je dobil zaposlitev v enem od begunskih centrov v Grčiji, zato je nekoliko upadla vnema za tečaj slovenščine. Jeseni smo tako nadaljevali samo s tečajem v arabščini, Wasimu Alkhatibu pa se je kot učiteljica-prostovoljka pridružila še etnologinja in kulturna antropologinja Marina Vrhovac.

Širitev programa SEM sosed

Sredi aprila 2016 smo organizirali še dve vodstvi po razstavi *Vrata*, in sicer za prosilce za azil, ki so nastanjeni v azilnem domu na Viču. Na ta način nam je prvič uspelo privabiti v muzej tudi nekaj prosilk za azil. Podobno kot avtorica razstave Polona Sketelj na prvih dveh vodstvih po razstavi, sta bili tudi muzejski vodički Petra Gorenc in Ana Svetel na drugih dveh vodstvih prijetno presenečeni nad zanimanjem udeležencev za predstavljene vsebine, še zlasti pa nad njihovim

odkrivanjem sorodnosti z domačim okoljem. Za prevajanje v arabščino sta nam prijazno priskočila na pomoč častni generalni konzul Hašemitske kraljevine Jordanije Samir Amarin, za prevajanje v perzijsščino pa Irančan Ramin Shadani, ki je že pridobil status osebe z mednarodno zaščito v Sloveniji, se vpisal na študij strojništva in delal kot prostovoljec. Naša zahvala pa je šla tudi prostovoljcem in prostovoljkam, ki so poskrbeli za prevoz skupin do muzeja.

Zaradi oddaljenosti azilnega doma na Viču, kjer so nastanjene družine z otroki, oziroma zaradi težav s prevozi, pa nam poleti ni uspelo izpeljati osmih načrtovanih delavnic za otroke.

292 Kljub podobnim zagatam glede prevozov oziroma oddaljenosti od muzeja smo s pomočjo Ognjena Radivojevića, zaposlenega v Slovenski filantropiji, vzpostavili stik tudi z migranti, ki so že pridobili status osebe z mednarodno zaščito in ki so nastanjeni v integracijskih hišah v Ljubljani in Mariboru. Oktobra 2016 smo jih popeljali po razstavi *Vrata*, zaradi njihovega statusa in posledično večjega interesa po vključevanju v slovensko družbo pa načrtujemo nove in dolgoročneje oblike sodelovanja.